

UOT 316

AZƏRBAYCANDA SOSIAL İŞ HƏDƏFLƏRİ ÇƏRÇİVƏSİNDƏ KÖNÜLLÜLÜK FƏALİYYƏTİ

Pərvanə ABDİYEVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 12 oktyabr 2025; çapa qəbul edilmişdir: 27 noyabr 2025; online-da çap edilmişdir: 17 dekabr 2025.

Received: 12th of October, 2025; accepted: 27th of November, 2025; published online: 17th of December, 2025.

Açar sözlər: *sosial iş, könüllülük fəaliyyəti, icma inkişafı, sosial məsuliyyət, cəmiyyətin inkişafı*

Giriş

Sosial iş, sosial dəyişiklikləri və inkişafı təşviq edən, ictimai həmrəyliyi gücləndirən, insanların müstəqil fəaliyyətdə bulunma və cəmiyyətdə azadlıq əldə etmə imkanlarını genişləndirən praktik və akademik bir sahədir (və ya fəaliyyətdir). Xeyriyyəçilik çərçivəsində könüllülük, insanın vaxtını, biliklərini və bacarıqlarını cəmiyyətin faydasına yönəltməsi deməkdir. Bu təşəbbüslər ehtiyacı olanlara dəstək olmaqla yanaşı, sosial problemlərin aradan qaldırılmasına kömək edir.

Sosial işçilər, könüllüləri cəlb etməklə, sosial proqramların daha inklüziv və səmərəli olmasını təmin edə bilirlər. Sosial ədalət, insan hüquqları və müxtəlifliyə hörmət prinsipləri bu sahənin əsasını təşkil edir. Sosial iş proqramı, insanların həyat problemlərinin həllində iştirakını və sosial, humanitar elmlərə, eləcə də xüsusi nəzəri biliklərə əsaslanaraq rifahın yaxşılaşdırılmasını nəzərdə tutur. Sosial işçinin əsas funksiyalarından biri insanlara müasir dünyanın qarşıya qoyduğu müxtəlif təhlükələrdən və risklərdən qorunmağa, öz həyatını formalaşdırmağa, güc və potensialını üzə çıxarmağa yardım etməkdir.

Sosial işçinin səyləri həm fərdlərin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına, həm də cəmiyyətin sosial rifahının artırılmasına yönəlib. Sosial işçi sosial mühiti dəyişdirməyə və cəmiyyətdə vəziyyəti yaxşılaşdırmağa çalışır ki, bu da onun peşəsinin vacibliyini hiss etməsinə və mənəvi doyğunluq əldə etməsinə imkan verir.

Sosial işin makro səviyyədə tətbiq sahələri, insan hüquqları, sosial ədalət və bərabərlik kimi universal dəyərlərə əsaslanaraq cəmiyyət üçün sosial rifahda dəyişikliklərə nail olmağı hədəfləyən fəaliyyət sahələrini əhatə edir. Bu sahədə cəmiyyətin təşkili, inkişafı, sosial fəaliyyət və planlaşdırma kimi müxtəlif modellər istifadə olunur. Bu modellər, cəmiyyət daxilində nəzərdə tutulan və planlaşdırılan dəyişikliklərin həyata keçirilməsinə bələdçilik edir.

Gənclərin könüllülük fəaliyyətinə hazırlanması, bu sahədəki hüquqi çərçivə və ASAN xidmət, DOST kimi təşkilatların təcrübələri nəzərə alınaraq araşdırılmışdır. Universitetlər, dövlət qurumları və beynəlxalq təşkilatların əməkdaşlıq modeli də təqdim olunmuşdur. Könüllülərin şəxsi keyfiyyətləri, təşkilatçılıq bacarıqları və cəmiyyətin fəal üzvü kimi inkişaf etmək üçün motivasiyaları müəyyən edilmişdir. Könüllülük fəaliyyəti, insanın özünü reallaşdırmasına, vətəndaş mövqeyini nümayiş etdirməsinə və sosial əlaqələrini genişləndirərək dünyanı daha yaxşı bir yer etməsinə imkan yaradır.

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti

e-mail: pervanaabdiyeva@yahoo.com

<https://doi.org/10.30546/25194011.2025.14.5.3026>

1. Azərbaycanca Könüllülüyün İnkişafı

2014-cü ildə Azərbaycan Gənclər Təşkilatlarının Milli Şurası (AGTMS) “Azərbaycan Könüllü Xidməti” proqramını təqdim etdi. Bu proqramın əsas məqsədi ölkədə könüllülük hərəkatını inkişaf etdirmək, idarəetmə və tənzimləmə üçün standartlar yaratmaq, eləcə də gənc könüllülər arasında təcrübə mübadiləsini təşviq etmək idi. Proqram çərçivəsində yerli könüllü koordinatorlarının hazırlanması, təcrübə mübadiləsi, təlim proqramlarının təşkili və digər əlaqəli fəaliyyətlər həyata keçirildi. Bu təşəbbüs gənclər arasında könüllülük mədəniyyətinin formalaşmasına və inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verdi (1, s.18).

Azərbaycanda könüllülük hərəkatının inkişafına mədəniyyət və idman sahəsində keçirilən iri tədbirlər də təsir etdi. Məsələn, 2012-ci ildə Bakıda keçirilən “Eurovision” beynəlxalq müsabiqəsində 1 mindən çox könüllü iştirak edərək qonaqları hava limanında qarşılayıb, otellərə yerləşdirmiş və nümayəndə heyətləri ilə iş aparmışdır. 2015-ci ildə keçirilən ilk Avropa Oyunlarında təxminən 20 min könüllü iştirak etmiş, onlardan 12 mini tələbələrəndən ibarət olmuşdur. Eyni ildə, Azərbaycan Gənclər və İdman Nazirliyinin dəstəyi ilə Bakıda Beynəlxalq Futbol Könüllüləri Forumu təşkil edilmişdir. 2017-ci ildə keçirilən IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarında isə 8 mindən çox könüllü müxtəlif tədbirlərdə iştirak etmişdir.

2015-ci ildə yaradılan və 2 avqust 2019-cu ildən ictimai tələbə əməkdaşlığı birliyi kimi qeydiyyatdan keçən “Bir” (“Bir könüllü”) proqramı, tələbələr arasında könüllülüyün təşviqinə, vahid məlumat bazasının formalaşdırılmasına, təlim və kursların təşkilinə, həmçinin gənclərin bilik və dünyagörüşünün artırılmasına yönəlmişdir. Proqram uzunmüddətli xarakter daşıyır və altı istiqamətdə fəaliyyət göstərir: “Öyrən”, “Öyrət”, “Yaşa”, “Yaşamağa kömək et”, “Kəşf et” və “Zövq al”. 2021-2022-ci tədris ilində proqram 26 ali, 18 orta təhsil müəssisəsini və 10 peşə təhsili müəssisəsini əhatə etmişdir. Bu dövrdə iştirakçılar 260-dan çox tədbir təşkil etmiş, ümumilikdə təxminən 43 min könüllü saatı sərf etmişlər (2, s. 45).

2020-ci ildə Azərbaycanda “Könüllülər İli” elan edilmiş, lakin ictimai fəallığın artması əsasən COVID-19 pandemiyasına cavab olaraq ortaya çıxmışdır. Mart ayında ölkədə fəaliyyət göstərən könüllü təşkilatlar Prezidentin çağırışına cavab olaraq Azərbaycan Könüllülərinin Koordinasiya Mərkəzi (KÇVA) çərçivəsində birləşmişdir. Qısa müddətdə mərkəz bütün şəhər və rayonlarda könüllüləri səfərbər etmiş, koordinasiya və operativ tapşırıqların icrasını təmin etmişdir.

Pandemiya dövründə könüllülər maarifləndirici kampaniyalar həyata keçirmiş, sosial məsafənin qorunmasının vacibliyini izah etmiş, dövlət strukturları və vətəndaşlara yardım göstərmişdir. Onlar tənha yaşlılara, əlillərə, aztəminatlı ailələrə və şəhid ailələrinə ərzaq və gündəlik zəruri malların çatdırılmasında fəal iştirak etmişlər. Xüsusilə AFFA (Futbol Federasiyaları Assosiasiyası) 200 könüllü ilə yaşlılara dəstək kampaniyalarında iştirak etmiş, könüllülər 65 yaşdan yuxarı şəxslərlə ünsiyyət qaydaları, sosial məsafənin qorunması və məhsul çatdırılması üzrə xüsusi təlimlər keçmişlər.

2020-ci ilin martında yaradılan “Yardımcı” (yardimci.az) internet layihəsi, COVID-19 pandemiyası ilə mübarizədə vətəndaşlara onlayn dəstək göstərmək məqsədini daşıyır. Layihə heç bir dövlət və ya özəl qurum tərəfindən idarə olunmamış, mənfəət məqsədi daşımamış, iki təşəbbüskar tərəfindən sosial məsuliyyət nümunəsi kimi həyata keçirilmişdir. Portal vasitəsilə 14 şirkət və təxminən 300 fiziki şəxs ianə etmiş, 3 258 ərzaq dəsti ehtiyacı olan ailələrə çatdırılmışdır (3, s. 20).

Ekoloji sahədə ən iri könüllülük aksiyalarından biri “Xəzər dənizini qoruyaq” aksiyasıdır. Məqsəd ekoloji vəziyyəti yaxşılaşdırmaq, əhalini maarifləndirmək və ətraf mühitə məsuliyyətli münasibəti təşviq etməkdir. Aksiya hər il sentyabr ayında Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin təşəbbüsü ilə keçirilir. 2022-ci ildə kampaniya bütün

Xəzər sahillərini əhatə etmiş, 2023-cü ilin sentyabrında isə EcoHub ekoloji platforması tərəfindən SOCAR-ın dəstəyi ilə təşkil olunmuşdur. Bu aksiyada 1,5 mindən çox könüllü iştirak edərək 11 hektar (ha) sahəni təmizləyib, 5 ton tullantı toplamışdır.

2017–2021-ci illər üçün qəbul edilmiş “Azərbaycan Gəncləri” Dövlət Proqramı və 2019-cu il fevralın 1-də keçirilmiş respublika yığıncağında Prezidentin çıxışından sonra dövlət orqanlarına gənclərin potensialından səmərəli istifadə etmək, gənclər arasında könüllülük hərəkatını inkişaf etdirmək və peşəkar bacarıqların əldə olunmasına şərait yaratmaq tapşırılmışdır. Praktiki olaraq bütün dövlət strukturlarında gənclərin könüllü kimi cəlb olunması üçün proqramlar hazırlanmışdır. Dövlət strukturlarında işləyən gənc könüllülərin iş müddəti adətən üç ay olur və sonda sertifikat və tövsiyə sənədləri təqdim edilir (4, s. 21).

2012-ci ildən ASAN xidmət “bir pəncərə” modelini tətbiq etmişdir. Bu modelin tətbiqi ilə Azərbaycan könüllülüyü sistemli inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. ASAN mərkəzləri könüllülərin işindən geniş istifadə edir: ziyarətçiləri qarşılayır, məlumatlandırır, anket doldurmaqda yardım göstərir. 17–25 yaş arası gənclər könüllü olmaq üçün müsahibədən keçir. İşlərinin qiymətləndirilməsi aparılır və sertifikatlar təqdim olunur. “ASAN kadr” veb-portalı vasitəsilə könüllülərin məlumatları dövlət və özəl sektor tərəfdarları ilə paylaşılır. İndiyə qədər 3,3 mindən çox ASAN könüllüsü işlə təmin edilmişdir. 2023-cü ildə III karyera sərgisi keçirilmiş, 50-dən çox şirkətdən 100-dən çox nümayəndə iştirak etmişdir.

2013-cü ildə yaradılmış “ASAN könüllüləri” gənclər təşkilatı mərkəzlərdə və müxtəlif sosial layihələrdə könüllülərin birləşməsinə təmin edir. 2019-cu ilin mayında Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında DOST Agentliyi və ilk DOST Mərkəzi açılmışdır. DOST mərkəzlərində könüllülər xidmət göstərməkdə, ziyarətçiləri qarşılayıb məlumat verməkdə iştirak edir. 2023-cü ildə “DOST Könüllüsü” proqramına 18 min müraciət daxil olmuş, 1 mindən çox iştirakçı qəbul edilmişdir. Proqram “Gənc DOST”, “Gümüş DOST”, “Korporativ DOST”, “İnklüziv DOST” və “Uzaqdan DOST” alt-proqramlarını əhatə edir. Ümumilikdə 3 802 könüllü proqramda iştirak edir (5, s. 22).

2018-ci ildən KOB İnkişaf Agentliyi “KOB könüllüləri” proqramını həyata keçirir. Məqsəd gənclərin bilik və bacarıqlarını artırmaq, dünyagörüşünü genişləndirmək və peşəkar karyeraya başlamazdan əvvəl onları sahibkarlığa cəlb etməkdir. 2023-cü ildə proqrama 60 gənc qoşulmuş, ümumilikdə təxminən 600 nəfər iştirak etmişdir. 16–25 yaş arasında ali və orta təhsil müəssisələrinin tələbələri rəsmi saytda qeydiyyatdan keçə bilər. Proqramı uğurla başa vuranlara sertifikatlar təqdim olunur və iş axtarışında üstünlük verilir. Hazırda 14 nəfər agentliyin müxtəlif strukturlarında işlə təmin olunmuşdur. 2020-ci ildə Agentlik “Könüllü Kataloqu”nu nəşr etmişdir.

2. Könüllülük fəaliyyətinin sosial işdə rolu

Hazırda könüllülük müasir cəmiyyətdə vətəndaş aktivliyinin bir forması, insanları birləşdirən bir kanal və qarşılıqlı yardım mühitinin yaradılması vasitəsi kimi qəbul edilir. Rəsmi sənədlərdə qeyd olunur ki, könüllü fəaliyyət – cəmiyyətdə qayğı və yardımı dəstəkləyən və gücləndirən bir vasitədir (6, s. 56). Könüllü fəaliyyətin yayılmasına və inkişafına dəstək göstərilməsi gənclər siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir və bu, rəsmi sənədlərdə əks olunur. Gələcək nəsli könüllü fəaliyyətlərə cəlb etmək ixtisaslı dövlət orqanlarının əsas fəaliyyət istiqaməti kimi müəyyən edilib, gənclərin tərbiyəsi üzrə əsas istiqamətlərdən biri sayılır və federal layihələrin əsas vəzifəsi kimi bəyan edilir.

Könüllülər fəaliyyətləri boyunca öz hüquq və bacarıqlarını reallaşdıraraq davamlı inkişaf edirlər. Könüllülüyün inkişafının müsbət tərəfləri aşağıdakılardır:

- Hər bir iştirakçı problemlərin müəyyənləşdirilməsi və həllində iştirak edir;
- İcma üzvləri özlərini aktiv şəkildə ifadə edə və dinlənilə bilirlər;
- Könüllülər şəxsi keyfiyyətlərini inkişaf etdirir, yaradıcılıqla reallaşır, bacarıq və bilik əldə edirlər.

Hazırda könüllülük sahələrinin çoxluğu mövcuddur və hər kəs burada yalnız qarşılıqsız yardım göstərməklə kifayətlənmir, həm də sosial kompetensiyalarını inkişaf etdirə bilir. Könüllülük istiqamətinə görə aşağıdakı növlər ayırd edilir:

- Hadisə könüllülüğü;
- Sosial könüllülük;
- Mədəni könüllülük;
- Ekoloji könüllülük;
- İnklyuziv könüllülük;
- Tibbi könüllülük;
- İdman könüllülüğü;
- Fövqəladə hallar könüllülüğü;
- Vətənpərvər könüllülük;
- Media könüllülüğü.

Sosial bacarıqlar anlayışını nəzərdən keçirərkən ümumi qəbul olunmuş tərifi ol-maması diqqət çəkir. Sosial bacarıq adətən insanın cəmiyyətdə qarşılıqlı münasibətlər qurmaq bacarığı kimi başa düşülür. Beləliklə, sosial bacarıq fərdin sosial reallığı mə-nimsəmək, dostlar, həmkarlarla effektiv qarşılıqlı əlaqə qurmaq, davranış seçimlərini həyat situasiyalarına və qəbul olunmuş dəyərlərə uyğun olaraq həyata keçirmək qabiliy-yətidir. Sosial bacarıq aşağıdakı struktur komponentləri əhatə edir: dinləmə bacarığı, tə-rəfdaşların fikirlərini nəzərə alma, öz fikrini analiz edib ifadə etmək, qrup müzakirələ-rində iştirak etmək, həmyaşdrlarla inteqrasiya, məhsuldar əməkdaşlıq və qarşılıqlı fəa-liyyət qurmaq, problemləri müəyyən etmək, alternativ həll yolları seçmək və qərar qəbul etmək bacarığı. Sosial bacarıqların inkişafına töhfə verən əsas şərtlər bunlardır:

- Gənclərin qrup fəaliyyətinə cəlb edilməsi, qarşılıqlı münasibətlərin qurulması və qrup daxilində qarşılıqlı əlaqə;
- Hər bir iştirakçının ümumi fəaliyyətə mütləq töhfəsi;
- Uğurlu əməkdaşlıq üçün qarşılıqlı dəstək və yardıma diqqət;
- Qrup proseslərinin refleksiyası, baş verən hadisələrin təhlili və qiymətləndirilməsi.

Könüllü fəaliyyətə qatılan gənclər, fəaliyyətlərini həyata keçirdikləri mürəkkəb sosial situasiyalar vasitəsilə sosial bacarıqlarını artırırlar.

Tədbirlər zamanı könüllülər qeyri-müəyyən şəraitdə işləyir, müstəqil qərarlar qə-bul edir, fərqli sosial statusa malik insanlarla ünsiyyət qurur, müxtəlif səviyyələrdə ko-manda işi aparır – öz istiqamətləri daxilində, tədbir təşkilatçıları komandasında, müştəri yönümlülük və problemləri həll etmə bacarığını tətbiq edirlər. Könüllülər öz funksiyala-rı çərçivəsində hörmətli qonaqlar və tanınmış şəxslərə müşayiət göstərir ki, bu da müəy-yən davranış və ünsiyyət modelini tələb edir. Çox vaxt könüllü yardıma ehtiyacı olanlar-la birbaşa qarşılaşır, qərarlar qəbul edir və problemlərin həll yollarını modelləşdirir. Həmçinin, könüllülər yardım göstəriləcək şəxslə ünsiyyətə başlamaq üçün təşəbbüskar-lıq göstərməlidirlər.

Beləliklə, belə nəticəyə gəlmək olar ki, könüllülük sosial bacarıqların inkişafı üçün aşağıdakı təşkilati-pedaqoji şərtlərə malikdir:

- Könüllü fəaliyyətinin komanda şəklində təşkili;
- Təşəbbüsün reallaşdırılması imkanları;
- Müxtəlif sosial qruplardan olan insanlarla qarşılıqlı əlaqə;
- Öz fəaliyyətini tənzimləmə, özünü təşkil etmə və şəxsi fəaliyyət trayektoriyasını qurmaq bacarığı.

Regional layihələrdə iştirak cəmiyyətin inkişafı, bacarıqların artırılması və icmaların fəal iştirakı baxımından vacib bir vasitədir. Hökumətlər, qeyri-hökumət təşkilatları və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilən regional layihələr ümumi sosial, iqtisadi və ekoloji problemlərin həllinə yönəlib. Bu layihələrdə iştirak edən fərdlər və icmalar həm daha geniş təşəbbüslərə töhfə verə bilər, həm də təcrübə qazanaraq əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Regional layihələrdə iştirak bir neçə əsas aspekti əhatə edir. İlk növbədə, layihələrin planlaşdırılması mərhələsində müxtəlif regionlardan olan tərəfdaşlarla əməkdaşlıq edilir. Bu, layihələrin inklüziv olmasını və bütün iştirakçı icmaların ehtiyaclarının nəzərə alınmasını təmin edir. İkincisi, bu layihələr çərçivəsində təlimlər, seminarlar və bacarıqların inkişafı proqramları təşkil olunur. Beləliklə, iştirakçılar həm peşəkar, həm də şəxsi sahədə yeni bacarıqlar qazanırlar. Üçüncü olaraq, regional əməkdaşlıq çərçivəsində maliyyə, texniki və insan resursları paylaşılır ki, layihələr daha səmərəli və təsirli olsun. Dördüncü məqam isə şəbəkələşmə və tərəfdaşlıqların qurulmasıdır. Regional layihələr iştirakçılara təşkilatlar, dövlət orqanları və digər könüllülərlə uzunmüddətli əməkdaşlıq imkanları təqdim edir.

Bundan əlavə, regional layihələr əksər hallarda ətraf mühitin qorunması, təhsil, səhiyyə və mədəni mübadilə kimi sərhədlərarası məsələləri həll etməyə yönəlib. Layihələrdə iştirak sosial təsiri artırır və ən yaxşı təcrübələrin paylaşılmasına şərait yaradır. İştirakçılar həmçinin layihənin nəticələrinin qiymətləndirilməsində, məlumatların toplanmasında və geri dönüşlərin təmin olunmasında rol oynayırlar. İcma inkişafı, cəmiyyətin sosial, iqtisadi və mədəni sahələrdə davamlı inkişafını təmin edən strategiya və fəaliyyətlər toplusudur. Bu proses icma üzvlərinin ehtiyaclarının müəyyənləşdirilməsi, resursların səmərəli istifadəsi və kollektiv qərarvermə yolu ilə həyata keçirilir. İcma inkişafı yalnız fiziki infrastrukturun yaxşılaşdırılması ilə məhdudlaşmır; o, həm də sosial birliyi gücləndirir, vətəndaşların iştirakını artırır və icmada həmrəylik hissini formalaşdırır (6, s. 244). İcma inkişafının əsas prinsipləri arasında iştirakçılıq, bərabərlik, səmərəlilik və davamlılıq yer alır. İştirakçılıq icma üzvlərinin layihələrin planlaşdırılması və icrasına fəal cəlb olunmasını nəzərdə tutur. Bərabərlik prinsipi hər kəsin ehtiyaclarının və maraqlarının nəzərə alınmasını təmin edir. Səmərəlilik resursların optimal istifadəsini, davamlılıq isə layihələrin uzun müddətli təsirini təmin edir.

İcma inkişafı çərçivəsində müxtəlif sahələrdə fəaliyyətlər həyata keçirilir: təhsil və peşə hazırlığı proqramları, səhiyyə və sosial xidmətlərin təşkili, iqtisadi təşəbbüslərin dəstəklənməsi, ətraf mühitin qorunması və mədəni layihələr. Bu təşəbbüslər icma üzvlərinin həyat keyfiyyətini yüksəldir, sosial ədalət və bərabərliyi gücləndirir.

Könüllülük icma inkişafında xüsusi rol oynayır. Könüllülər layihələrin icrasında iştirak edərək sosial resursların genişləndirilməsinə kömək edir, gənclərin və digər icma üzvlərinin aktivliyini artırır və layihələrin davamlılığını təmin edirlər. Sosial işçilər və QHT-lər könüllülərlə əməkdaşlıq edərək icmanın ehtiyaclarına uyğun və inklüziv proqramlar həyata keçirirlər (7, s. 12).

Azərbaycanda könüllülük fəaliyyəti artmaqdadır. Əhalinin üçdə birini gənclərin təşkil etdiyini nəzərə alan ölkə rəhbərliyi üçün bu qrup üçün imkanların yaradılması prioritet istiqamətlərdən biridir. Könüllülük vasitəsilə gənclər həm aktiv və məsuliyyətli vətəndaşlara çevrilir, həm də gələcək məşğulluq imkanları üçün vacib bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. 2016-cı ildə VNU proqramı dünyanın müxtəlif yerlərində təxminən yeddi min könüllünü səfərbər etmiş, həmçinin on üç min onlayn könüllü BMT agentlikləri, hökumət qurumları, özəl sektor və vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlıq edərək davamlı inkişaf məqsədlərinə doğru çalışan təşəbbüslərdə iştirak etmişdir. Hökumətlər və vətəndaş cəmiyyəti ilə tərəfdaşlıq çərçivəsində fəaliyyət göstərən VNU proqramının könüllülüyün global səviyyədə tanınması və insanlar, planet və rifah naminə səylərin genişləndirilməsi missiyası davamlı inkişafa nail olmaq üçün həyati əhəmiyyət daşıyır.

Yeni məqsədlərə çatmaq üçün, məsələn, Azərbaycan vətəndaşlarının inkişafda olan ölkələrdə beynəlxalq əməkdaşlıq layihələrinə cəlb edilməsi və ya onların səylərinin Azərbaycandakı BMT tərəfdaşları ilə birləşdirilməsi kimi təşəbbüslər ölkədə könüllülük mədəniyyətini daha da gücləndirəcəkdir. Könüllülük ənənələri Azərbaycan mədəniyyətində dərin köklərə malikdir; fərdin könüllü olaraq gördüyü iş bəzən kiçik bir addım kimi görünə bilər, lakin könüllülərin kollektiv fəaliyyəti ilə əldə edilən nəticələr nəhəngdir. Könüllülük sosial işdə yalnız ehtiyacı olanlara yardım göstərməklə kifayətlənmir, həm də cəmiyyətdə sosial ədalət və bərabərliyin təmin olunmasına mühüm töhfə verir. Könüllülər həssas qrupların – yaşlılar, əlillər, aztəminatlı ailələr, uşaqlar və digər ehtiyacı olan şəxslərin – müdafiəsi və sosial dəstəyi ilə məşğul olurlar. Bu fəaliyyət onların hüquqlarının qorunmasına, sosial imkanlara bərabər çıxışın təmin edilməsinə və cəmiyyətdə bərabərlik mədəniyyətinin formalaşmasına xidmət edir.

Eyni zamanda, könüllülər müxtəlif sosial layihələrdə iştirak edərək diskriminasiya və ayrı-seçkiliyə qarşı mübarizəyə töhfə verirlər. Onlar fərqli icmalar arasında əməkdaşlıq və həmrəylik mühitini inkişaf etdirir, gənclər və ictimaiyyət arasında sosial məsuliyyətin və həmrəyliyin artmasına kömək edirlər. Könüllülər sosial iş sahəsində fəvqəladə vəziyyətlərdə – təbii fəlakətlər, pandemiyalar, qəzalar və digər təcili hallarda – operativ yardım göstərməkdə mühüm rol oynayırlar. Onlar qısa müddət ərzində ehtiyacı olan şəxslərə fiziki və mənəvi dəstək təmin edir, həmçinin dövlət qurumları və qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq edərək, yardımın düzgün və səmərəli şəkildə çatdırılmasını təmin edirlər.

Nəticə

Azərbaycanda sosial iş və könüllülük fəaliyyəti son otuz ildə əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf etmişdir. Sosial iş sahəsi dövlət islahatları, rifah sisteminin modernləşdirilməsi və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı ilə formalaşmışdır, könüllülük isə ənənəvi qarşılıqlı yardım formasından institusional bir sosial mexanizmə çevrilmişdir. 2009-cu ildə qəbul edilən “Könüllü fəaliyyət haqqında” qanun və onun gənclər siyasəti çərçivəsində təşviqi, könüllülüynün ölkədə sürətlə yayılmasına və formalaşmasına imkan yaratmışdır.

Könüllülük həm fərdlərə, həm də cəmiyyətə mühüm sosial faydalar gətirir. Fərdlər komanda işi, liderlik, kommunikasiya və sosial məsuliyyət kimi bacarıqlar əldə edirlər, cəmiyyət isə əlavə insan resursları və sosial dəstək qazanır. Dövlət və qeyri-hökumət təşkilatlarının birgə fəaliyyəti və böyük beynəlxalq tədbirlərdə (Avropa Oyunları, Eurovision, COP29 və s.) könüllülərin fəal iştirakı, ölkədə sosial həmrəyliyin, ictimai fəallığın və vətəndaş cəmiyyətinin güclənməsinə kömək edir.

Müasir Azərbaycan modeli göstərir ki, könüllülük yalnız sosial xidmətlərin genişləndirilməsi və icma inkişafı üçün deyil, eyni zamanda gənclərin peşəkar və şəxsi inkişafına və onların sosial məsuliyyət hissinin formalaşmasına xidmət edən təsirli bir vasitədir. Bu baxımdan, sosial iş və könüllülük fəaliyyətlərinin qarşılıqlı inteqrasiyası dayanıqlı inkişafın, sosial ədalətin və inklüziv cəmiyyətin təşviqində mühüm rol oynayır.

ƏDƏBİYYAT

1. Добровольческие практики и корпоративное волонтерство в странах СНГ, Москва. Москва: Электронное издание, 2023, с. 18-22. (<https://mykhabkray.ru/upload/iblock/81c/fo2cdir8d9rerrmupgdcrvgvmkhs1m8d.pdf>).
2. Миронова И.А. Социальная работа и волонтерство: теория и практика, Москва: Юрайт, 2017, с. 50-100.
3. Choi N.G., & Kim J. The Effects of Volunteerism on Social Capital and Community Participation//. Journal of Community Practice, 2011, 19(3), pp. 243-260.

4. Healy K. Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice// Palgrave Macmillan, 2005, pp. 45-78.
5. IFRC. Volunteering in Humanitarian Action // International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2020, pp. 10-35.
6. Payne M. Modern Social Work Theory. 4th Edition, Oxford, Oxford University Press, 2014, p. 120-145.
7. Salamon L.M., & Sokolowski S.W. Global Civil Society: An Overview // Johns Hopkins University Center for Civil Society Studies, 2001, Comparative Nonprofit Sector Project, pp. 12–50.

Резюме

Парване Абдиева

***Волонтерская деятельность в рамках реализации
социальных целей в Азербайджане***

Волонтерство играет важную роль в повышении благосостояния отдельных лиц и сообществ, способствует решению различных социальных проблем и укреплению социальных связей. В рамках благотворительности волонтерство означает направление времени, знаний и навыков человека на благо общества. Эти инициативы не только поддерживают нуждающихся, но и помогают устранять социальные проблемы.

Развитие социальной работы в Азербайджане ускорило с середины 2000-х годов после принятия мер в сфере образования и профессиональной подготовки социальных работников. Основными приоритетами в области социальной работы являются оказание помощи уязвимым группам, защита прав женщин, детей и пожилых людей, повышение уровня жизни малообеспеченных семей и стимулирование развития общин. Для достижения этих целей волонтерство является незаменимым инструментом.

Благотворительная деятельность в стране охватывает различные сферы: социальные услуги, здравоохранение, образование, охрану окружающей среды, культуру и гуманитарные проекты. Инициативы, поддерживающие образование детей, помощь продовольствием и одеждой малообеспеченным семьям, а также социальные программы для пожилых людей и инвалидов реализуются при активном участии волонтеров.

Используя международный опыт, Азербайджан продолжает развивать эту сферу через проекты ERASMUS+, Программу повышения активности молодежи и подключение к международным донорским сетям. Волонтерство в социальной работе не ограничивается только официальной благотворительностью. Оно также способствует повышению социальной ответственности в обществе, развитию эмпатии и коммуникативных навыков, мотивирует молодежь к активному участию и укрепляет устойчивость общин. Социальные работники, привлекая волонтеров, могут обеспечить более инклюзивное и эффективное выполнение социальных программ.

В настоящее время в Азербайджане реализуются государственные и негосударственные инициативы по расширению деятельности НПО. Правительство поддерживает волонтерскую деятельность через различные политики и программы, а гражданское общество продвигает эти инициативы в рамках проектов и программ.

Ключевые слова: *социальная работа, волонтерская деятельность, развитие сообществ, социальная ответственность, развитие общества*

Summary

Parvane Abdiyeva

***Voluntary Activity Within the Framework of
Social Work Goals in Azerbaijan***

Volunteering plays an important role in improving the well-being of individuals and communities, contributing to the resolution of various social problems, and strengthening social connections. Within the framework of philanthropy, volunteering involves directing one's time, knowledge, and skills for the benefit of society. Such initiatives support those in need and help address social issues. The development of

social work in Azerbaijan gained momentum from the mid-2000s, following steps taken in the education sector and the professional training of social workers.

The main priorities in the field of social work are to assist vulnerable groups, protect the rights of women, children, and the elderly, improve the living standards of low-income families, and promote community development. Volunteering serves as an invaluable tool to achieve these objectives. Charitable activities in the country cover multiple areas: social services, healthcare, education, environmental protection, culture, and humanitarian projects. For instance, initiatives supporting children's education, providing food and clothing aid for low-income families, and social programs for the elderly and disabled are carried out with the active participation of volunteers. By utilizing international experience, Azerbaijan continues to develop in this field through ERASMUS+ projects, the Youth Activation Program, and participation in international donor networks. Volunteering in social work extends beyond formal philanthropy. It also raises awareness of social responsibility in society, enhances empathy and communication skills, encourages youth participation, and strengthens community sustainability. Social workers can engage volunteers to make social programs more inclusive and effective.

Currently, various government and non-government initiatives are being implemented in Azerbaijan to expand the activities of NGOs. The government supports volunteer activities through policies and programs, while civil society advances these initiatives through projects and programs. Such activities contribute significantly to strengthening social services and integrating youth into society.

Key words: *social Work, volunteering activity, community development, social responsibility, societal development*

Redaksiya heyətinin üzvü f.e.d., prof. Rüstəmov İzzət Əşrəf oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.